

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No7
MAXSUS SON

BAKALAVR TALABALARINIG MAQOLALARI TO'PLAMI

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 20 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil sentyabrda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor

Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate

Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor

Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor

Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor

Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)

Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)

Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor

Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan

Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer

Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor

Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)

Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)

Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor

Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE

Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 28-fevraldagi 333/5-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

METHODS USED IN BUSINESS DECISION-MAKING	10
Ochildiev Bekhruz To'liqin o'g'li, Safarov Alisher	
YASHIRIN IQTISODIYOTNING AMALIY TAHLILI O'ZBEKISTON MIQYOSIDA VA UNING XUFYONA JIHATI	15
Yuldasheva Nargiza Rashidovna, Koshanov Abdimurat Azat uli	

YASHIRIN IQTISODIYOTNING AMALIY TAHLILI O'ZBEKISTON MIQYOSIDA VA UNING XUFYONA JIHATI

Yuldasheva Nargiza Rashidovna

Nukus davlat texnika universiteti 3-kurs talabasi
Email: nargizarashidovna06@gmail.com

Ilmiy rahbar:

Koshanov Abdimurat Azat uli

Qoraqalpoq davlat universiteti
mustaqil tadqiqotchi
Email: koshanovabdimurat@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada YAIM tafovutini hisoblash usullari, naqd pulga bo'lgan talab modeli hamda MIMIC modelidan foydalangan holda O'zbekistonda yashirin iqtisodiyotning ko'lami va tuzilishi statistik tahlil qilingan. Norasmiy sektorning asosiy sabablari va ko'rsatkichlari, jumladan, ishsizlik darajasi, soliq yuki hamda iqtisodiyotni raqamlashtirish darajasi ko'rib chiqilgan. Mintaqaning boshqa mamlakatlari bilan qiyosiy tahlil asosida O'zbekistonning yashirin iqtisodiyot tarqalishidagi o'rni to'g'risida xulosalar chiqarilgan. Yakunida soliq siyosatini isloh qilish, raqamlashtirishni kengaytirish va kichik biznesni qo'llab-quvvatlash orqali norasmiy sektor ulushini kamaytirish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: xufyona iqtisodiyot, O'zbekiston, statistik tahlil, MIMIC modeli, norasmiy bandlik, soliq tizimi, raqamlashtirish, iqtisodiy siyosat, naqd pul aylanmasi, YAIM.

Abstract: The article presents a statistical analysis of the scale and structure of the shadow economy in Uzbekistan using GDP discrepancy estimation methods, the cash demand approach, and the MIMIC model. The main causes and indicators of the informal sector are examined, including unemployment rate, tax burden, and the level of economic digitalization. Based on a comparative analysis with other countries in the region, conclusions are drawn regarding Uzbekistan's position in the context of shadow economy expansion. Finally, recommendations are proposed to reduce the share of the informal sector through tax policy reform, expansion of digitalization, and support for small businesses.

Key words: shadow economy, Uzbekistan, statistical analysis, MIMIC model, informal employment, tax system, digitalization, economic policy, cash circulation, GDP.

Аннотация: В статье проведён статистический анализ масштабов и структуры теневой экономики Узбекистана с использованием методов расчёта разницы ВВП, модели спроса на наличные деньги и модели MIMIC. Рассмотрены основные причины и показатели неформального сектора, включая уровень безработицы, налоговую нагрузку и степень цифровизации экономики. На основе сравнительного анализа с другими странами региона сделаны выводы о положении Узбекистана в контексте распространения теневой экономики. В заключение предложены рекомендации по снижению доли неформального сектора посредством реформирования налоговой политики, расширения цифровизации и поддержки малого бизнеса.

Ключевые слова: теневая экономика, Узбекистан, статистический анализ, модель MIMIC, неформальная занятость, налоговая система, цифровизация, экономическая политика, денежное обращение, ВВП.

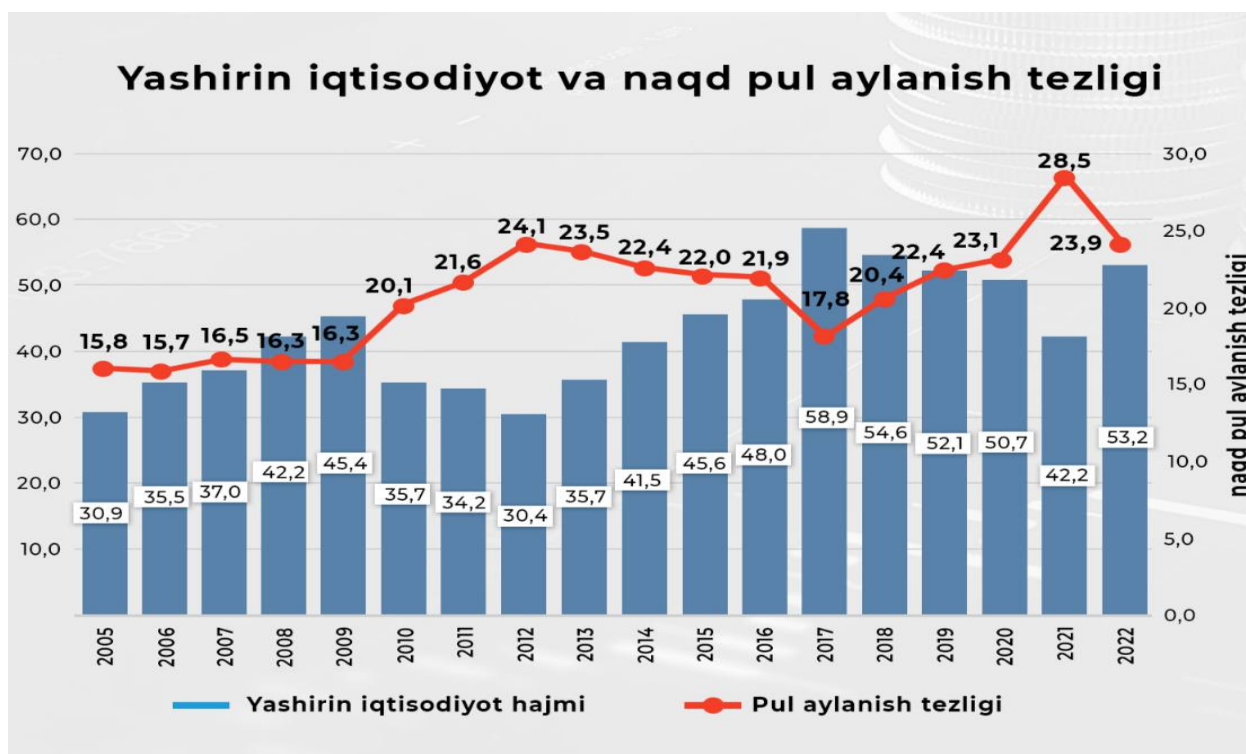

KIRISH

O'zbekiston Respublikasida jadal iqtisodiy rivojlanish va faol institutsional islohotlar sharoitida milliy iqtisodiyotning shaffofligi hamda samaradorligini oshirish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Barqaror iqtisodiy o'sish va samarali davlat boshqaruviga erishishga to'sqinlik qilayotgan asosiy muammolardan biri yashirin iqtisodiyot ulushining yuqoriligicha qolayotganidir. Yashirin iqtisodiyot deganda, qoida tariqasida, rasmiy hisobga olinmaydigan va soliqa tortilmaydigan iqtisodiy operatsiyalar, jumladan norasmiy bandlik, soliq to'lashdan bo'yin tovlash, ro'yxatdan o'tmagan tadbirkorlik faoliyati hamda korrupsiya sxemalari tushuniladi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi

Xalqaro tashkilotlarning hisob-kitoblariga ko'ra, rivojlanayotgan mamlakatlarda yashirin sektor ulushi yalpi ichki mahsulotning 20 foizidan 50 foizigacha bo'lishi mumkin va shu bilan makroiqtisodiy ko'rsatkichlar, ijtimoiy adolat hamda raqobat muhitiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. O'zbekiston iqtisodiyotni faol liberallashtirish bosqichida bo'lib, uni qisqartirish bo'yicha samarali chora-tadbirlarni ishlab chiqish uchun norasmiy iqtisodiyot ko'lamini kompleks tahlil va monitoring qilish zarurati yuzaga kelmoqda.

1-rasm. Yashirin iqtisodiyot va naqd pul aylanish tezligi.

Ushbu tadqiqot MIMIC modeli, naqd pulga bo'lgan talabni tahlil qilish hamda rasmiy va potensial YAIM o'rtasidagi tafovutni hisoblash kabi zamonaviy tahliliy usullardan foydalangan holda O'zbekistonda yashirin iqtisodiyot hajmini statistik baholashga qaratilgan. Bundan tashqari, ish mintaqaning boshqa mamlakatlari bilan qiyosiy tahlilni hamda norasmiy sektor o'sishiga hissa qo'shuvchi asosiy omillarni aniqlashni o'z ichiga oladi. Ushbu maqolaning maqsadi O'zbekistonda yashirin iqtisodiyot tarkibi va hajmini aniqlash, shuningdek, iqtisodiy siyosatni takomillashtirish, biznesni rasmiylashtirish darajasini oshirish va fiskal jarayonlarni raqamlashtirish orqali uning yalpi ichki mahsulotdagi ulushini kamaytirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

O'zbekistonda yashirin iqtisodiyotning ko'lamini va tarkibini baholash uchun ushbu tadqiqot doirasida norasmiy sektorning obyektiv va asosli manzarasini aniqlash imkonini beruvchi miqdoriy hamda qiyosiy-tahliliy usullar majmuasidan foydalanildi.

Asosiy e'tibor quyidagi yondashuvlarga qaratildi:

Ushbu usul yalpi ichki mahsulot (YAIM) to'g'risidagi rasmiy ma'lumotlarni mamlakatning ishlab chiqarish salohiyati, bandlik darajasi va boshqa makroiqtisodiy ko'rsatkichlar asosida hisoblangan potensial YAIM baholari bilan taqqoslashga asoslanadi. Haqiqiy va potensial YAIM o'rtasidagi sezilarli tafovut yashirin sektor mavjudligining darajasini aniqlash imkonini beradi.

1-jadval. Haqiqiy va potensial YaIM o'rtasidagi farqlar.

Yil	Rasmiy YaIM (mlrd. AQSH dollari)	Potensial YaIM (baholash, mlrd.)	Uzilish (mlrd dollar)	Xufyona iqtisodiyotning taxminiy ulushi (%)
2019	59.1	78.0	18.9	32.0%
2020	57.7	76.5	18.8	32.6%
2021	69.2	95.0	25.8	36.2%
2022	80.4	112.0	31.6	38.9%
2023	90.8	127.0	36.2	39.9%

Ushbu usul xufiyona operatsiyalarning katta qismi naqd pul mablag'lari yordamida amalga oshirilishini nazarda tutadi. Naqd pulga bo'lgan talabning rasmiy zarur hajmdan oshib ketishi baholanadi, bu esa norasmiy sektordagi faollikning belgisi bo'lishi mumkin. Modelda inflyatsiya darajasi, foiz stavkalari, soliqqa tortish va naqd pulsiz to'lovlardan foydalanish darajasi kabi o'zgaruvchilar hisobga olinadi. Bu latent (yashirin) hodisalarni baholash uchun eng keng tarqalgan va tan olingan ekonometrik modellardan biri bo'lib, yashirin iqtisodiyot ham shular jumlasidandir. MIMIC modeli yashirin o'zgaruvchini — yashirin iqtisodiyot hajmini aniqlash uchun ko'plab sabablardan (masalan, soliq bosimi, ishsizlik darajasi, ma'muriy to'siqlar) hamda ko'plab ko'rsatkichlardan (naqd operatsiyalar hajmi, bandlik darajasi, o'zini o'zi band qilganlar ulushi) foydalanadi. Hisob-kitoblar O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi, XVJ va Jahon bankining 2015–2023-yillardagi ma'lumotlaridan foydalangan holda amalga oshirildi. Natijalarni kontekstlashtirish uchun Markaziy Osiyoning boshqa mamlakatlari — Qozog'iston, Tojikiston va Qirg'iziston bilan qiyosiy tahlil o'tkazildi, bu esa O'zbekistonning yashirin iqtisodiyot darajasi bo'yicha nisbiy holatini baholash va mintaqaviy qonuniyatlarni aniqlash imkonini berdi.

2-jadval. Markaziy Osiyo mamlakatlarida yashirin iqtisodiyotning ulushini baholash, 2023-yil.

Mamlakat	Yashirin iqtisodiyotning YAIMdagi ulushi (%)	Baholash manbasi
O'zbekiston	32–38	MIMIC modeli bo'yicha hisoblashlar
Qozog'iston	25–30	Qozog'iston Respublikasi Milliy iqtisodiyot vazirligi, XVJ
Tojikiston	40–45	OTB, Jahon banki
Qirg'iziston	33–36	YeOTB, milliy manbalar

TAHLIL VA NATIJALAR

O'tkazilgan statistik tahlil O'zbekistonda yashirin iqtisodiyotning asosiy xususiyatlarini aniqlash imkonini berdi. MIMIC modeliga ko'ra, 2023-yilda yashirin iqtisodiyotning YAIMdagi ulushi 32–38 foizni tashkil etdi, bu o'tgan yillardagi 40–45 foizlik ko'rsatkichlarga nisbatan pasayishni bildiradi. Shu bilan birga, bu daraja xalqaro standartlar fonida yuqoriligicha qolmoqda. Eng katta norasmiy bandlik qishloq xo'jaligi, chakana savdo, xizmat ko'rsatish hamda qurilish sohalarida to'plangan bo'lib, bu tarmoqlarda naqd pulli hisob-kitoblar keng qo'llaniladi va rasmiy mehnat shartnomalari amalda mavjud emas.

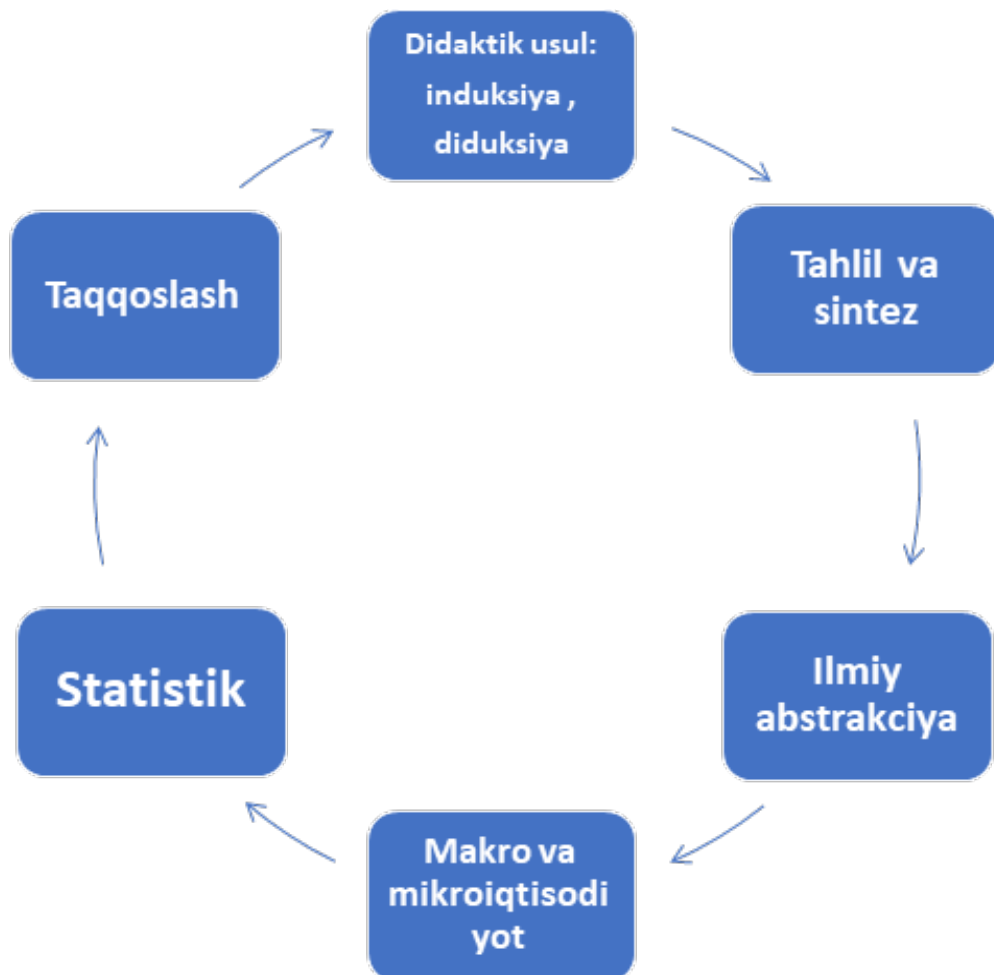
Naqd pul muomalasi tahlili shuni ko'rsatadiki, iqtisodiyotda naqd pul hajmi rasmiy ko'rsatkichlardan sezilarli darajada oshib ketmoqda, bu esa, ayniqsa, kichik va o'rta biznes subyektlari orasida yashirin operatsiyalarning keng tarqalganligidan dalolat beradi. Hududiy tafovutlar tahliliga ko'ra, eng yuqori yashirin iqtisodiy faollik Farg'ona vodiysi, Andijon va Namangan viloyatlarida kuzatiladi — bu hududlarda aholining yuqori zichligi cheklangan rasmiy bandlik bilan uyg'unlashgan.

Qo'shni davlatlar bilan taqqoslaganda, O'zbekiston nisbatan o'rta darajada joylashgan: yashirin iqtisodiyot ulushi Qozog'istonda 25–30%, Tojikistonda 40–45%, Qirg'izistonda esa 35%ni tashkil etadi. Shunday qilib, O'zbekiston ko'rsatkichlari Qozog'istondan yuqori, biroq Tojikiston va Qirg'izistondan pastdir.

Yashirin sektor o'sishining asosiy omillari sifatida yuqori soliq yuki, soliq ma'muriyatchiligining murakkabligi, davlat institutlariga bo'lgan ishonchning pastligi, fiskal jarayonlarning yetarlicha raqamlashtirilmaganligi va, ayniqsa, qishloq joylarda biznesni ro'yxatdan o'tkazish uchun rag'batlarning yetishmasligi qayd etildi.

Umuman olganda, O'zbekistonda yashirin iqtisodiyot hanuz muhim muammo bo'lib qolmoqda: uning YAIMdagi ulushi 32–38 foiz atrofida saqlanmoqda. Bu holat davlat byudjeti uchun moliyaviy yo'qotishlar, ishchilar uchun ijtimoiy himoyaning yetishmasligi hamda rasmiy va norasmiy kompaniyalar o'rtasidagi raqobatning buzilishiga olib kelmoqda.

2-rasm. Mintaqaviy iqtisodiyotning tadqiqot usullari.

Yashirin iqtisodiyotni kamaytirish uchun quyidagilar zarur: soliq tizimini soddalashtirish hamda raqamli hisobot platformalarini joriy etish; biznesni qonuniylashtirish dasturlarini, jumladan, soliq ta'tillarini ishlab chiqish; naqd pulsiz to'lovlardan foydalanishni rag'batlantirish; huquqiy savodxonlikni oshirish va biznesni rasmiy ro'yxatdan o'tkazishning afzalliklari haqida aholining xabardorligini kuchaytirish. Raqamlashtirish, xususan, onlayn kassalar va to'lov tizimlarini keng joriy etish iqtisodiy faoliyat shaffofligini oshirish hamda biznes yuritishni soddalashtirishga yordam beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'zbekistonda yashirin iqtisodiyot davlat rivojlanishiga har tomonlama ta'sir ko'rsatadigan muhim hodisa bo'lib qolmoqda — byudjet daromadlarining yo'qolishidan tortib, aholining ijtimoiy himoyasi darajasining pasayishi hamda raqobat muhitining buzilishigacha. Statistik tahlil natijalariga ko'ra, uning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 32–38 foizni tashkil etib, yashirin faoliyatning asosiy shakllari savdo, qishloq xo'jaligi va qurilish sohalarida to'plangan.

O'zbekiston Respublikasi bo'yicha yalpi ichki mahsulot (YAIM) dinamikasi¹

3-rasm. O'zbekiston Respublikasi bo'yicha yalpi ichki mahsulot dinamikasi.

Tadqiqot natijalari norasmiy iqtisodiyot ko'lamini qisqartirish uchun tizimli va muvozanatli yondashuv zarurligini ko'rsatadi. Soliq siyosatini takomillashtirish, biznes yuritishni soddalashtirish, hisob-kitoblar va hujjatlar aylanishini raqamlashtirish, davlat institutlarining shaffofligini oshirish hamda aholining huquqiy savodxonligini yuksaltirish ustuvor yo'nalishlar qatoriga kiradi. Yanada rasmiylashtirilgan iqtisodiyotga o'tish nafaqat nazoratni kuchaytirishni, balki tadbirkorlik faoliyatini ixtiyoriy qonuniylashtirish uchun rag'batlar yaratishni ham talab etadi.

Bu, ayniqsa, xususiy sektorni rivojlantirish, investitsiyaviy jozibadorlikni oshirish va barqaror o'sishga qaratilgan iqtisodiy islohotlar davom etayotgan sharoitda nihoyatda dolzarbdir. Shunday qilib, O'zbekistonda yashirin sektor nafaqat muammo, balki to'g'ri va ilmiy asoslangan davlat siyosati sharoitida rasmiy iqtisodiyotni kengaytirish uchun salohiyat hamdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Medvedev V.D. Tenevaya ekonomika: suщnost, struktura, metody izmereniya // Finansy i kredit. - 2020. - No4. - S. 45-53.
2. Schneider F., Medina L. Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years? - IMF Working Paper No. 18/17. - Xalqaro valyuta jamg'armasi, 2018. - 76 b.
3. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. 2015-2023-yillar uchun rasmiy statistika ma'lumotlari - URL: <https://stat.uz/>
4. Osiyo taraqqiyot banki. O'zbekiston: iqtisodiy sharh va rivojlanish istiqbollari. - Manila: ADB, 2023. - 98 b.
5. Muxammedov I.T., Karimov A.Sh. Neformalnaya zanyatost v Uzbekistane: masshtabi i puti legalizatsii // Ekonomika i obrazovaniye. - 2021. - No3. - S. 27-35.
6. Jahon banki. Doing Business 2020: 190 mamlakatda biznesni tartibga solishni taqqoslash. - Vashington, Kolumbiya okrugi: Jahon banki, 2020. - URL: <https://www.doingbusiness.org/>
7. Qayumov U.B. MDH mamlakatlarida xufyona iqtisodiyot determinantlari tahlili: qiyosiy yondashuv // Iqtisodiy tadqiqotlar axborotnomasi. - 2022. - No2 (38). - S. 64-72.
8. Xalqaro valyuta fondi. O'zbekiston: Tanlangan masalalar. - IMF Country Report No. 23/104. - Vashington, Kolumbiya okrugi: XVF, 2023. - 54 b.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

7-Maxsus son. Bakalavr talabalarining maqolalari to'plami

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>